

Fuglevennen

din naturkontakt

Høst 2005

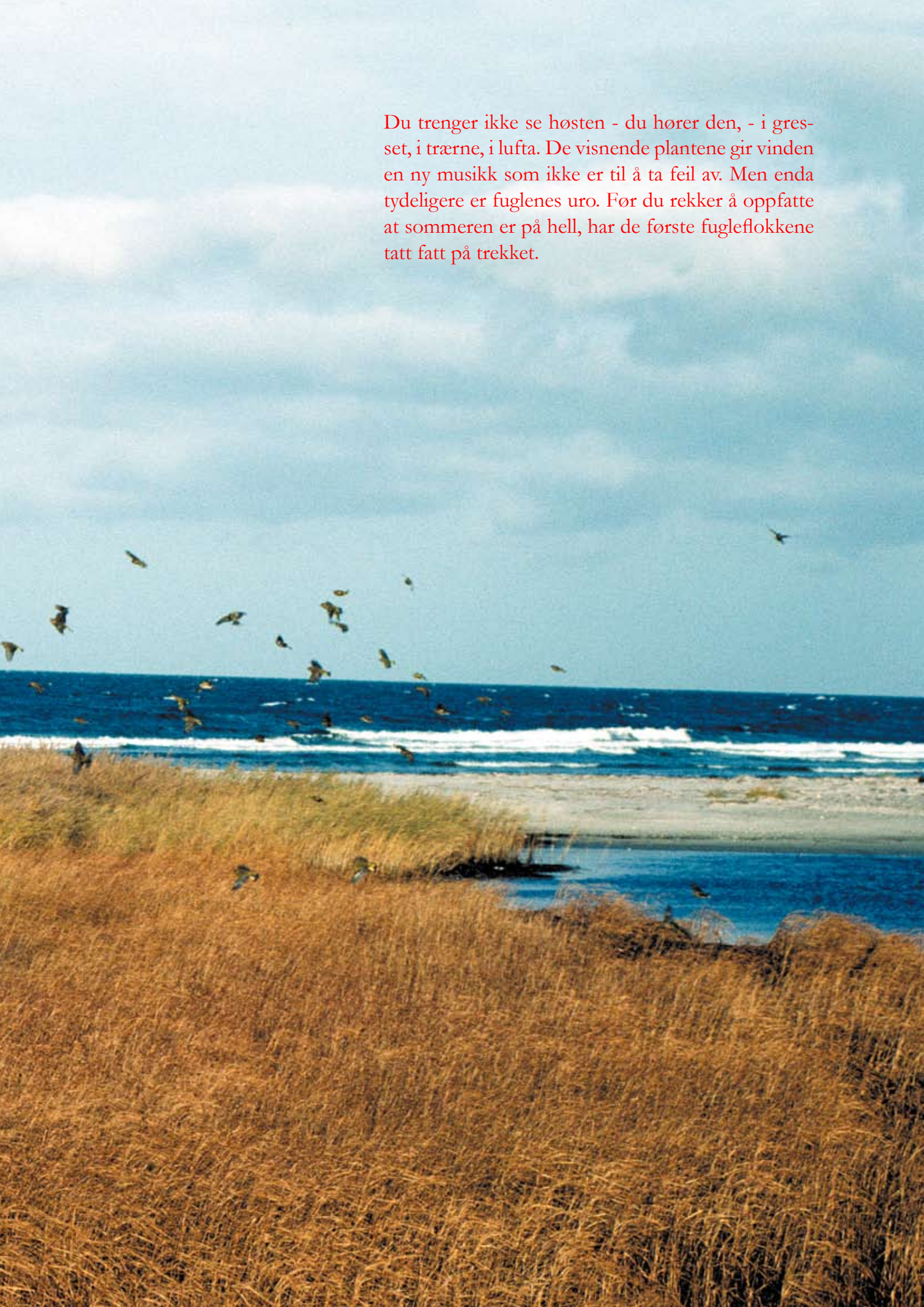
Tema:
Fugl på trekk
Spurv

Tid for trekk

Du trenger ikke se høsten - du hører den, - i gresset, i trærne, i luften. De visnende plantene gir vinden en ny musikk som ikke er til å ta feil av. Men enda tydeligere er fuglenes uro. Før du rekker å oppfatte at sommeren er på hell, har de første fugleflokkene tatt fatt på trekket.

Høstlig uro

Ettersommer og høst - det er slutt på ferie, varme og late dager. Verden begynner liksom å gå i det vante tempoet igjen. Da kan det være trivelig å ha noe å se fram til også. For noen er dette kanskje jul og nyttår, men for deg som fuglevenn ligger en jevn strøm av opplevelser å venter, hele høsten.

Det begynner med de første trekkfuglene. Allerede i juli-august har stærene begynt å samle seg i flokker, som etter hvert blir større og større. De flyr omkring på leting etter mat, og om kvelden søker de seg til et felles overnattingssted. Plutselig lander kanskje et hundretalls brune og skvatrende ungstærer på din gressplen. Inniblant flokken går noen som er litt mørkere. Det er de voksne fuglene, som nå har fått nye fjær med hvite spisser. Ser du nøyer på de brune ungfuglene, oppdager du at også disse har begynt å få enkelte mørke fjær med hvite spisser. De er i ferd med å skifte fra ungfugl-drakt og til sin første vinterdrakt.

Stærene pludrer og spankulerer ivrig omkring, og så med ett letter hele flokken og forsvinner igjen. Høsten er i anmarsj.

Nå er det også tid til å starte foring av fugl. Du behøver slett ikke å vente helt til det blir frost og snø. Fett og solsikkefrø er populært selv om høstsola varmer. I år er det også rognebær å finne, og du kan samle kvister med slike bær og henge dem til tork under tak. Når snøen dekker vinterlandskapet, kan du spe på vinterforet med slike høstlige godbiter til troster og sidensvans.

Selv om det er fugleforing som preger årstiden, er det også lurt å gjøre unna sjekking og rensing av fuglekasser nå. Nye kasser kan planlegges og lages, og gjerne også henges ut før snøen gjør det vanskeligere å ta seg fram. God og opplevelsesrik høst!

Roar og Trond

Innhold

	side
Tid for trekk	2-3
Leder	4
Rens fuglekassene nå!	5
Spørsmål og svar	6-7
Fuglevenner i Mandal	8-9
Når fuglene trekker	10-13
Ikke bare en spurv	14-15
Piggsvin, «kose»dyr i hagen	16-19
Mine fuglesider	20-21

Fuglevennen kommer ut med to nummer i året, ett om våren og ett om høsten. Abonnement koster kr 90 pr. år.
www.fuglevennen.no

Har du spørsmål om abonnement, eller stoff til *Fuglevennen*, send dette til:

Norsk Ornitologisk Forening
Sandgata 30B, 7012 Trondheim
tlf.: 73 52 60 40
fax: 73 52 40 90
e-post: fuglevennen@birdlife.no

Redaksjonen i *Fuglevennen*:

- * Roar Solheim (ansvarlig redaktør)
Agder naturmuseum og botaniske hage
- * Trond Vidar Vedum
Høgskolen i Hedmark, avd.
lærerutdanning
- * Magne Myklebust
Norsk Ornitologisk Forening
- * Morten Ree
Norsk Ornitologisk Forening

Bildescanning, layout og uttegning:

Roar Solheim

Fotografier der annet ikke er nevnt:

Roar Solheim

Foto omslagssider: Roar Solheim

Forside: stær på trekk.

Bakside: kjøttmeisen venter på mat!

Fuglevennen 2005 årg.2 nr 2.
ISSN 1504-0623

Rens fuglekassene nå!

Høsten er en god tid for å rense fuglekassene etter sommerens hekkesesong. Gamle reir bør alltid fjernes, for fuglene klarer ikke å gjøre dette selv. Tar du det på høsten, er du garantert at du ikke kommer i siste liten på våren (og det gjør du alltid på den tiden av året!). Et godt tips er å bruke gummihansker når du plukker opp de gamle reirrestene. Ofte kan det ligge igjen døde fugleunger i reiret, og de kan lukte vondt. Noen fugler etterlater mye ekskrementer (for eksempel stær), og fuglekassa kan være skikkelig grisete innvendig. I de verste tilfellene kan det lønne seg å ta ned kassa og spyle den innvendig. La den da tørke før du henger den opp igjen. Meiser liker gjerne å sove i fuglekassene om vinteren. Hvis du synes de bør ha litt isolasjon, kan du legge inn litt tørr stubbeflis i bunnen av kassa til erstatning for det gamle fuglereiret.

Hele kjøttmeiskullet har omkommet. Kanskje forsvant en av foreldrene?

Dessverre hender det at en eller flere fugleunger dør i reiret like før de skal fly ut. Slike rester tiltrekker åtselbiller, møll og andre insekter. Gummihanskene beskytter mot både lukt og småkryp. Ofte kan det også være fuglelopper i selve reiret. De er små og svarte, og kan bite mennesker hvis de får sjansen. Knips dem vekk hvis du får dem på armen!

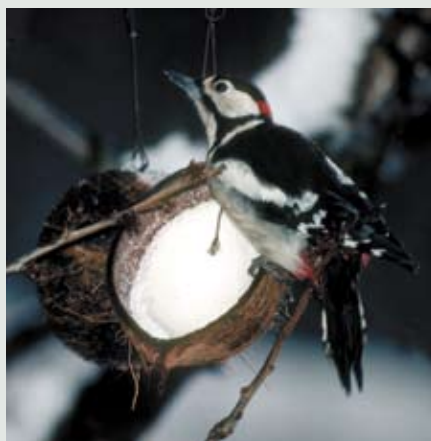

Fugleforing uten avfall

Jeg bor i en terrasseleilighet i lavblokk og skulle gjerne ha foret fuglene på verandaen min, men jeg er redd for at det vil medføre litt for mye søl på naboen under. Har dere et tips om hvordan jeg kan gjøre det uten å sjenere omgivelsene? Leste med interesse det dere skriver om karnapp, men det er vel ikke til å unngå at det blir litt avfall av det også?

Steinar Smeland, Oslo

Hvis du forer fuglene med solsikkefrø, brødsuler eller andre løse matemner på forbrett eller i automat, så er det nok vanskelig å unngå at en del mat og frøskall faller ned på bakken. Solsikkefrø frakter fuglene gjerne med seg til nærmeste tette busk. Etter vinteren ligger det da et tykt lag med frøskall på bakken under treet. I terrasseleiligheter, blokker og annen tettbebyggelse kan det være ekstra hyggelig med fugl som matgjester, men desto større utfordringer i å unngå å skape ubehag for naboen. Det beste rådet på slike steder er å bruke forer som ikke så lett skaper

Halve kokosnøtter er attraktive for både meiser og hakkespetter. Her er det en flaggspett hann som besøker kokosnøtta.

avfall. Alle former for fett som fuglene må hakke løs og spise på stedet er nok de beste alternativene. Halve kokosnøtter, meiseboller, nyretalg av sau, grisespekk og lignende kan med fordel prøves. Er du usikker på om naboen kan få problemer, så snakk med dem om problemet før du starter foringen og forklar hva du gjør for å redusere problemene – det kan trolig også øke tålegrensen for noe søl.

Red. Roar

Hva slags fett bør jeg gi til fuglene?

Hei,
Jeg er nettopp blitt en ”fuglevenn”, og takker for tilsendte blader vår og høst –04. Nå vrirler det utenfor kjøkkenvinduet vårt av kjøttmeis, blåmeis, svartmeis og mengder av grønnfink som tar rikelig for seg av diverse godsaker. Siden slaktesesongen for sau er over, er det umulig å få tak i nyretalg fra sau. Kan jeg i stedet fore med Kokos matfett? Jeg lurer videre på hvor meisene hamstrer alle kiloene med solsikkefrø? Sover de samlet i flokk for å holde varmen?

Vennlig hilsen
Elina Brandt-Hansen

Halve kokosnøtter, meiseboller og Delfia matfett er ypperlig vintermat for meiser når ikke sauetalg er tilgjengelig. De fugleartene som du omtaler, hamstrer ikke solsikkefrø. Men meisene pleier å plukke med seg ett solsikkefrø og fly vekk fra forplassen får å åpne froet i skjul. Spettmeisen pleier derimot å hamstre store mengder solsikkefrø. Et par kan fly i skytteltrafikk mellom forplassen og hekkeområdet sitt. Der gjemmer de froene i barksprekker på trærne. Froene kommer godt med under vårens hekkesong. De fleste meisene hos oss sover nok hver for seg i fuglekasser eller hulrom i trærne (kjøttmeis kan også overnatte i lufteventiler på husvegger!), men noen små arter som gjerdessmett og stjermeis skal visstnok kunne samle seg og sove sammen i en tett flokk eller klump når det er kaldt. Det er sjeldent en får mulighet til å se fuglene når de sover, og jeg kjenner ikke noen som har sett slike ”sovegrupper” med egne øyne.

Red. Roar

Juletips

Bruk juletreet to ganger!

Hører du til dem som synes det er trist at juletreet bare brukes 1-2 uker, for så å bli kastet? Her er et tips for hva du kan bruke treet til. Men ta det med ro - det er ikke tanken at du skal gjemme det til neste jull!

Når pynten er tatt av treet, kan du sette det ut i nærheten av forplassen din. Hvis det er kaldt og snø der du bor, er det bare å stikke treet ned i en snøhaug. Mangler snøen, kan du la treet stå i juletre foten til barnålene faller av. I mellomtiden gir juletreet skjul og sitteplasser til småfuglene som besøker forplassen. Bedre gjenbruk kan vel knapt tenkes!

Hvordan bør bunnen være i en fuglekasse?

I Fuglevennen nr 1 2004 er det en tegning av en fuglekasse der kassebunnen er plassert som et bunnlokk (s. 9). Jeg mener at bunnen bør sitte inne i kassen. Når bunnen er utenpå kassa vil regnvann renne langs veggen og trenge inn i kassen i mellomrommet. Å lage en fuglekasse som er helt tett mellom bunnen og sidene er praktisk talt umulig.

Vennlig hilsen
Egil Berg, Lier

Takk for innspillet. Ja, noen mener som du at bunnen i en fuglekasse bør være innfelt inne i selve "kasserøret", men jeg er uenig. Det er flere grunner til dette. Når bunnen festes inne i kassa, kan den trekke til seg vann og bli større og sprengre på kassesidene. Dernest krever det mer nøyaktighet og arbeid under selve produksjonen av kassa. Når bunnen spikres utenpå "som et lokk", kan du i tillegg bruke samme plankbredde som front- og bakstykkene. Spesielt når du lager bunn i ei fuglekasse laget av en uthulet trestamme, er det mye ekstra arbeid å lage innfelt bunn. Jeg borer selv alltid flere 4-5 med mer store dreneringshull i bunnen av mine fuglekasser, da blir det ikke problem med regn- eller smeltevann som samler seg i kassa.

Red. Roar

Gi bort Fuglevennen som gave!

Kjenner du noen som kan ha glede av å lese Fuglevennen?

Hvorfor ikke gi bort et gaveabonnement?

Kontakt oss på e-post fuglevennen@birdlife.no eller tlf: 73 84 16 40, så ordner vi det!

Skal forbøtte henge lavt?

I Fuglevennen hausten 2004 står det (s. 6) at foringsbøtta bør henge om lag 10 cm over bakken. Kvifor så lågt? Kva med kattar?

Helsing Otto Inge Molvær

Den typen forbøtte som vi omtalte i forrige høstnummer, er spesielt beregnet på fugler som liker å spise på bakken. Gulspurv, fasaner og duer er slike fugler. Derfor henges bøtta nesten ned til bakken. Katter kan dessverre være et problem ved slike forbøtter. En måte å hjelpe fuglene på, er å henge bøtta et stykke unna busker og

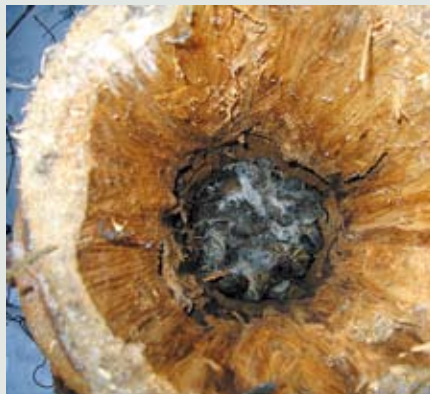
Spørsmål og svar

Mange har henvendt seg til Fuglevennen med spørsmål om fugl, fugleforing og fuglekasser. Her er noen av dem. Hvis du lurar på noe, så ta kontakt. Vi vil forsøke å gi svar og råd.

kratt som katter kan gjemme seg under eller bak. Fri sikt gir fuglene mulighet til å lette før en katt får sjansen til å snappe en av dem.

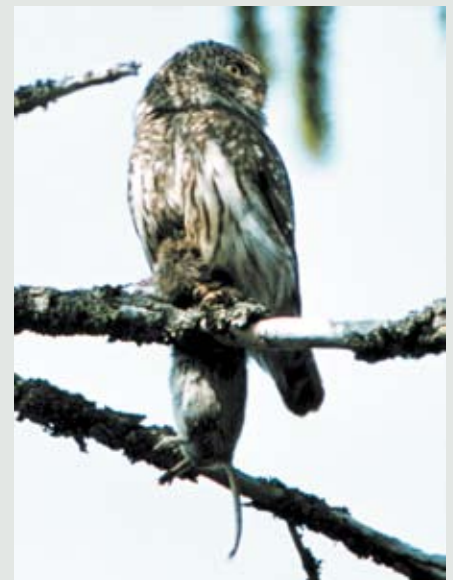
Red. Roar

Hvorfor ligger det døde mus i fuglekassa?

Ut over vinteren kan ugla hente mus fra «fryseboksen» dersom jaktlykken er skral. Men er det mye mus å finne, kan lageret bli liggende urørt. Sjekk kassa når det blir varmt i mars. Hvis det ligger opptinte mus i kassa, bør du nå fjerne dem slik at kassa er klar for hekking. Bruk gummihansker!

Spurveugla er på vei med en klatremus.

Hvis du sjekker fuglekassene etter at frosten har kommet på høsten, eller i løpet av vinterhalvåret, kan det hende at du finner en haug med døde mus i kassa. Hva er det som har skjedd? Sannsynligvis har du fått en spurveugle som leieboer, eller bruker av kassa. Det er helst stærkasser med inngangshull på 4,5 til 5 cm som blir brukt. Hvis det er mye mus å finne, fanger spurveugla den ene etter den andre og lagrer dem nede i fuglekassa. I de mest ekstreme tilfellene kan hele kassa bli fylt med mus - opp mot to hundre stykker er funnet i én kasse!

Fuglevenner i Mandal

Like innenfor Mandal i Vest-Agder bor fuglevennene Villen Vedeler og Trygve Kile. Et stykke bak huset sitt, i den sørlandske bar- og eikeskogen, har de laget en forplass med et rikt utvalg av mat. Her bruker de mye tid på å være nær fuglene, observere adferden deres og å fotografere dem. Enkelte fugler blir spesielt tamme, og spiser villig av mat fra en åpen hånd. Noen er så spesielle at de får navn, som den håndtamme trekryperen *Trevor* som kom på besøk en hel vinter. *Fuglevennen* besøkte dem en snørik vinterdag.

Villen og Trygve har vært fuglevenner hele livet. I tillegg til å fore fuglene rundt huset og i skogen, har de også satt opp fuglekasser for de fleste artene.

Når de besøker forplassen, tar de seg god tid. Varme klær og en stol til å sitte på er et godt utgangspunkt for å få nærkontakt med fuglene. For å komme nær de mest sky artene, pleier de også å sitte i kamouflasjetelt.

Villen har fått granmeisen på hånda mens Trygve ser på. Nedenfor er også en granmeis på plass på Villens hånd, mens en kjøttmeis «venter på tur».

Villen pleier å smøre *Flott* matfett direkte på trestammen - det gjør det lettere for spesielle fugler som trekryper å få tak i maten. Enda mer tiltrekkende blir det hvis fettets smeltes og blandes med finmalte hassel-nøttkjerner (usaltede peanøtter kan også brukes). Når nøttemassen blandes med fett, er det viktig å røre rundt mens fettets størkner. Hvis ikke vil nøttemassen samles i bunnen av det størknede fett. En slik nøtte-fettmasse kan også gnis ut på trestammer og pinner, til stor glede for fuglene. På bildet over har en blåmeis funnet fram til Villens fett-blanding.

Trygve sjekker en av de mange fuglekassene som henger nær forplassen. Denne kassa har sidevegg som kan vippe opp - da trenger han ikke stige for å titte ned ovenfra.

Ivrige fotografer

Både Villen og Trygve er ivrige fuglefotografer. Mens Villen bruker lysbildefilm, har Trygve begynt å fotografere med digitalt utstyr. Villen har i mange år latt NOF bruke bildene sine i medlemsbladet *Vår Fuglefauna*, og ser du etter vil du jevnlig finne navnet hennes under bilder her i *Fuglevennen* også.

Foto: Villen Vedeler.

Når fuglene trekker

Trekkende grågås, foto: Jan Stenersen.

Grågjess (over) som hekker i Norge, overvintrer i Sør-Europa. Lenge var Las Marismas i Spania det viktigste vinterkvarteret for disse gjessene. De siste 30-40 årene har bestanden økt, og nå overvintrer de flere steder. Fjærephyttene (under) er små vadefugler på størrelse med en måltrost. De hekker i norske høyfjell, og lenger nord på arktisk tundra (som for eksempel på Bjørnøya og Svalbard). Fordi fjærephyttene spiser smådyr i fjæra, kan de overvintre langs Norskekysten. Men de fjærephyttene som hekker i Norge, trekker om vinteren til England. De som finnes langs våre kyster om vinteren, er trolig fugler som hekker enda lenger mot nord, f. eks. i arktisk Russland.

Fuglene er ikke alene om å trekke, også mange andre dyregrupper gjør det. Men fordi fuglene kan fly, kan de forflytte seg over større avstander enn de fleste andre dyr, og vi legger lettere merke til dem. På den måten kan fuglene utnytte mat på steder som ligger langt fra hverandre. Men det er ikke bare den sommerlige overfloden av mat som får fuglene til å trekke. Insektspisere som lever i Afrika om vinteren, oppnår flere fordeler ved å fly til våre breddegrader for å hekke. De slipper unna konkurranse om maten med andre afrikanske fugler når de skal hekke. Når de hekker i arktiske strøk har de også større muligheter til å få frem egne unger. Antallet andre fugler, pattedyr eller slanger som kan spise deres egg og unger er nemlig langt mindre eller fraværende i nordområdene, til sammenligning med tropisk Afrika. Mat, minsket konkurranse og økt overlevelse for unger gjør trekket lønnsomt, til tross for at det både er energikrevende og farefullt å trekke.

Vinter i tropene

Mange trekkfugler flyr til tropiske områder om høsten. For norske trekkfugler er Afrika det viktigste kontinentet, selv om vi også har trekkfugler som flyr til Asia. Noen etablerer faste levesteder som de forsvarer mot artsfrender, akkurat som på hekkplassene i Norge. Fugler som oppholder seg i savannelandskap, flytter gjerne omkring etter hvert som regn- og tørketid påvirker mattilgangen. Svaler og en del sangere har slik oppførsel.

Mange hjemlige vadefugler kan ses på strender og elvebredder i Afrika. På bildet over leter (fra venstre) en sandlo, en tundralo og en svarthalespove etter mat på kysten av Gambia i Vest-Afrika.

Rørsangeren (bildet under) hekker i takrør i våtmark. Om vinteren oppretter den et eget territorium (leveområde) i lignende områder i Afrika. Denne rørsangeren ble fanget og ringmerket i mangroveskog i det Vest-Afrikanske landet Gambia.

Livsviktige våtmarker

De fleste trekkfuglene må stoppe under veis på trekket for å spise og legge opp nye fettreserver. Våtmarker er de viktigste rasteplassene, ikke bare for ender og vadere, men også for mange insektspisende spurvefugler. Det er i våtmarkene at mengden av insekter og småkryp er størst. Derfor er dette noen av de viktigste naturtypene å bevare mot ødeleggelse. Mange slike områder er vernet nettopp av hensyn til trekkende fugler. Hvis du vil bli kjent med nye fuglearter som du ikke har sett før, er våtmarkene spesielt gode utgangspunkt. Med kikkert og tolmodighet kan du se mye spennende hvis du setter deg ned ved et slikt område.

Rekordholderen

Rødnebbterna foretar det lengste trekket av alle fugler. Den hekker langs kysten av nord-Europa, Russland og nord-Amerika, samt på Grønland og Island. Allerede i juli begynner de første ternene å trekke sydover, og i september har de fleste av dem forlatt Norge. De flyr helt til iskanten rundt Sydpollaret. Her kan de på ny jakte fisk hele døgnet, langt syd for den sydlige polarsirkelen! På den måten opplever rødnebbternene mer dagslys enn noen andre fugler! I mars starter trekket mot nord, og i slutten av april dukker de første ternene igjen opp langs kysten av Sør-Norge. Da har de fløyet mer enn 35.000 km siden forrige sommer!

Med fett som brensel

Mange fugler må fly langt mellom steder hvor de kan raste og spise i fred. For å klare dette trenger de «drivstoff», og det får de ved å legge på seg fett. Fugl spiser i ett sett før trekket, og prøver å finne den mest næringsrike maten. Sangere spiser insekter, og vadefugler spiser smådyr i mudder. Om høsten spiser

mange fugler bær, fordi bær inneholder sukker som kan omdannes til fett. Til og med et så stort dyr som brunbjørnen bygger opp store deler av kroppsfettet ved å spise bær før den går i dvale.

Foto: Jon Østreg Hov.

Linerla - kjent og kjær trekkfugl!

Linerla dukker raskt opp der det graves i jord - den håper på å finne insekter som graves opp. Hageeiere som kaster larver og annet til linerla, får raskt en tillitsfull følgesvenn under hagearbeidet.

En trekkfugl som de fleste kjenner er linerla. Når linerla vender tilbake i april, er den et bud om at sommeren nærmer seg.

Linerla har en lang reise fra Norge til vinteroppholdsstedene i Afrika. De fleste linerlene trekker over Middelhavet til det nordlige Afrika. De siste årene har flere linerler som er ringmerket i Norge, blitt meldt tilbake fra oaser inne i Sahara-ørkenen. Det er rart å tenke på at denne lille fuglen tripper rundt blant kameler og kokospalmer i vinterhalvåret, men når våren kommer legger den av sted på en lang reise til en stol i Valdres eller til ei fjellstue inne på Finnmarksvidda. Hvorfor gjør den

dette? Det må være de lange, lyse dagene og rikelig tilgang på insekter som gjør at det tross alt er verdt å fly tur/retur mellom Nord-Afrika og Norge i løpet av sommeren.

Linerla vender tilbake til den samme hekkeplassen så lenge den lever. Einar Eriksen fra Romedal i Hedmark, en av Fuglevennens mange pensjonist-abonnenter, forteller at han i mange år opplevde at ei linerle med ett bein kom tilbake til den samme hekkeplassen. Linerla greide seg utmerket selv om den hoppet rundt på det ene beinet. Forfatteren opplevde også at ei linerle bygde reir inne i en traktor som var i bruk, men gjennomførte en vellykket hekking.

Neste år kom den tilbake og bygde på ny reir under panseret på traktoren, tydeligvis et populært sted for denne linerla.

Linerla velger gjerne reirplass under takstein eller inne i steinrøyser og gjerder. Den smetter også inn i små hull i vegger og tak. Du kan derfor lykkes med å få den til å hekke hvis du lager en avlang fuglekasse på størrelse med en meisekasse. Skjær ut et firkantet hull på ca. 6 x 6 cm og heng kassa opp under takskjegget på en lav bygning. Kanskje får du en langveisfarende gjest i kassa neste sommer!

Ikke bare en spurv!

Pilfinken lar seg lokke av en meisebolle. Legg merke til kinnflekke.

Mange bruker navnet «spurv» som et samlenavn på flere små fugler. Men ekte spurver utgjør en egen familie, hvor gråspurven er den mest kjente. I Norge finnes en annen art i familien, og det er pilfinken. Den er til forveksling lik sin fetter, men kjennes best på at kinnet har en sort flekk på hvit bunn. Både pilfink og gråspurv er vanlige gjester på fuglebrett og forplasser.

Disse to gråspurvane koser seg på ryggen av en benk i Frognerparken i Oslo. Gråspurvens nære tilknytning til oss mennesker får mange til å tro at den er Norges vanligste fugleart, men den kommer faktisk langt ned på lista.

Frøspisende veverfugler

Gråspurv og pilfink er nært beslektet med veverfuglene som vi finner i tropiske strøk. Disse fug-

lene er best kjent for sine kunstferdige flettede reir (bildet til venstre), derav navnet på familien. Slektskapet er synlig på reirene til pilfink (bildet til høyre) og gråspurv. Selv om disse fuglene hekker i fuglekasser, hule trær eller under takstein, kan de bygge helt overbygde stråreir.

Lik veverfuglene er gråspurv og pilfink typiske frøspisere, og de tar gjerne kornsorter. Rundt gårder med hester og storfe ser gråspurvene ut til å trives ekstra godt. Ellers ser det ut til at gråspurven mange steder har gått tilbake i antall. Likevel er

den ennå vanlig å se i våre byer, spesielt der den kan finne rester etter våre måltider.

Gråspurv

Hann

Nøttebrunt
bakhode

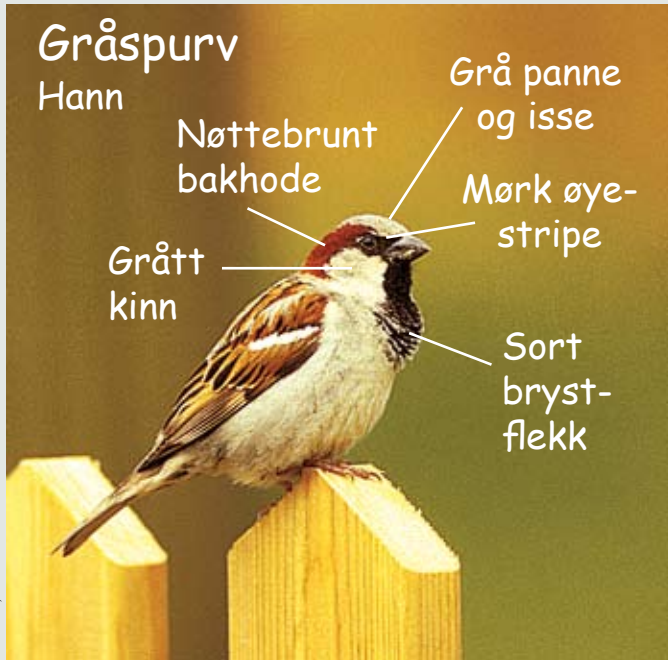
Grå panne
og isse

Mørk øye-
stripe

Grått
kinn

Sort
bryst-
fleck

Foto: Terje Kolaas.

Pilfink

Nøttebrun panne,
isse og nakke

Sort flekk
på hvitt
kinn

Hvitt felt
over
nakken

Foto: Terje Kolaas.

Hos pilfinken er hann og hunn like, men hos gråspurv er kjønnene forskjellige av utseende. Hunnen (til høyre) er gråere enn hannen (til venstre). Disse to spurvene drikker vann fra snø som smelter på en parkbenk.

Spurv eller ikke?

Flere fugler har «spurv» i navnet sitt uten at de er i familie med gråspurv og pilfink. Den vanligste er gulspurv (under til v.) som til-

hører buskspurvfamilien med flere andre arter i Norge. Jernspurven (under til h.) er den eneste norske arten i jernspurvfamilien. Mens gul-

spurven er en frøspisende standfugl i Norge, er jernspurven en insektspiser som trekker til kysten av sør-Norge eller lenger syd.

Foto: Froend Vidar Vedum.

Foto: Jon Østeng Hov.

Piggsvin «kose»-dyr i hagen

Mørket har senket seg, og piggsvinet kommer på hagebesøk, på leting etter snegler, mark eller kanskje en skål med kattemat. En kveldstur med lommelykt i høstmørket er en spennende måte å lete etter piggsvin.

Til tross for at piggsvinet er dekket av skarpe pigger, så innbyr dyret de fleste mennesker til nærkontakt. Kanskje er det piggsvinets litt bortgjemte natteliv i utkanten av hagen som gjør det så spennende - eller kanskje det rett og slett bare har utseende med seg!

Hvis du er så heldig å ha piggsvin som gjest i hagen, kan du selv legge forholdene til rette for at dyret skal trives. Da får du også en svært ivrig småkryp-spiser som medhjelper i hagen. Mer økologisk bekjempelse av snegler og uønskede insekter skal en lete lenge etter!

Busker og langt gress eller urter i deler av hagen er en fordel for piggsvinet. Her får det skjul og kan finne insekter. Unngå lysgraver rundt vinduer og lignende groper som piggsvinet kan falle ned i.

Slik løfter du et piggsvin

Piggsvinet har en kappe av pigger på ryggen til beskyttelse mot fiender, og det krøller seg sammen ved fare. Hvis du må løfte et piggsvin og ikke har hansker, så løft dyret med begge hender som på bildet - da stikker ikke piggene så kraftig. Det er samme effekt som når en fakir ligger på en spikermatte (!).

Vanligvis bør du la piggsvinet få gå i fred, men hvis du finner et piggsvin i ferd med å krysse en vei, kan du gjerne løfte det opp og hjelpe det over veien. Piggsvin kan også falle ned i lysgraver, tomme svømmebasseng eller lignende, og da må de ha en hjelpende hånd for å komme opp igjen.

Gi piggsvinet en bolplass

Piggsvin ligger i dvale om vinteren, og gjemmer seg gjerne under plantester eller i bladhauger. Piggsvinet på bildene til venstre lå under en bladrik plante som i tillegg var dekket av granbar mot frosten. Piggsvinet er fotografert på våren, etter at snøen var smeltet, men mens bakken ennå var hard av frost. Rundt piggsvinet lå noen visne blader.

Hvis du har slike markdekkende planter i hagen, så vær forsiktig når du håndterer dem. Sjekk gjerne om det ligger et piggsvin i dvale under bladene før du rensker vekk visent løv.

Du kan også lage en bolplass til piggsvinet i hagen. I et fredelig hjørne av hagen kan du samle opp tørt løv og legge noen barkvister over. Noen steder dannes slike gode bolplasser av seg selv. Under terrasser og lignende kan det samle seg bladhauger som er vanskelige å rense vekk. dette er kanskje de beste piggsvinplassene, for her får dyret ligge helt i fred.

En komposthaug med løv og gress kan bli brukt som bolplass av piggsvin. Vær derfor forsiktig hvis du skal kjøre vekk slikt hageavfall. Ikke stikk høygaffel ned i haugen! Hvis du kan la den ligge til ut i mai, har trolig de fleste piggsvin i tillegg våknet av dvalen. Men de kan fremdeles bruke haugen som dagleieplass, så forsiktighet er på sin plass. Ikke sett fyr på slike bladhauger!

Hvis du vil gå enda lenger, kan du bygge en egen bolkasse til piggsvinet hvor du legger inn tørt løv og kvist. Men vær klar over at også andre dyr kan ta dem i bruk, som f. eks. katter, mink, røyskatt og ulike musearter.

Hva spiser piggsvinet?

Hvis piggsvinet blir vant til å finne mat i din hage, kan det komme tilbake ofte. Piggsvinets viktigste kost er larver, biller og meitemark, men det går ikke av veien for å forsøke nye matvaner. Katte- og hundemat er også ettertraktet piggsvinkost. Hvis du pleier å sette ut slik mat på en skål til f. eks. huskatten, tar det vanligvis ikke lang tid før piggsvinet kommer på besøk (dersom det finnes piggsvin på stedet!).

ikke kumelk!

Piggsvinet forsyner seg gjerne av kattesåla med melk. Men kumelk er tungfordøyelig, og piggsvin får lett løs mage og diare dersom de jevnlig får melk. Melk blandet med vann er noe bedre, men helst bør piggsvinene bare få vann på en skål.

Høstlig hjelp

Piggsvinungene forlater sin mor på sensommeren. Utover høsten må de selv skaffe nok mat slik at de kan klare å sove seg gjennom vinteren. det gjør de ved å legge på seg fett. For å klare en dvale må ungene veie minst 450-500 g før kulda kommer. Hvis du finner piggsvinunger som virker svært små om høsten, kan du veie dem og kontrollere hvor tunge

de er. For små unger kan hjelpes med mat slik at de klarer seg gjennom dvalen. Da er kattemat på boks et ypperlig tilbud, slik piggsvinungen på bildet over har fått. Foret kan også varieres med f. eks. egg, lever eller annen, proteinrik kost som er fuktig og lett å spise. Graver du opp meitemark og larver, vil også dette være piggsvinsnadder!

Farlig ferdsel

Piggsvinet er utstyrt med et passivt forsvar som virker mot de fleste naturlige fiender. Det krøller seg sammen og stritter med piggene. Men mot biltrafikk er denne forsvarsmetoden dødelig. Piggsvin kan løpe ganske raskt, men når de krysser en vei kan de lett bli truffet av en bil. Piggsvin kan også dø hvis du bruker insektgifter i hagen, og de kan bli spist av naturlige rovdyr der slike finnes. Den viktigste faktoren som begrenser piggsvinets utbredelse, er likevel vinterens varighet. En lang vinter betyr lang dvale og for kort sommer til å spise, parre seg og føde unger.

Norges største meisebolle?

Foto: Frank Steinkjellå

De siste vintrene har jeg ”snekret” egne meiseboller. Nå lurar jeg på om jeg kanskje lager Norges største? Her er oppskriften jeg bruker:

- 2250 g Delfiafett
- 1000 g solsikkekjerne
- 1000g lettkokte havregryn
- 500 g knuste hasselnøttkjerne
- 250 g hakkede mandler

Meisebollen veier omkring 5 kg! Prisen for ingrediensene er rundt 165,- kroner. Meisebollen varer som regel veldig lenge, og den er svært populær blant alle fuglene på forplassen.

Frank Steinkjellå, Skudeneshavn

At fuglene setter pris på disse meisebollene, er det liten grunn til å tvile på. Her er masse lettspiselig fett og frø uten skall, så dette er førsteklases luksusmat for fuglene. Men hvis bollene blir enda større, bør de nok henges ut i metallnett som kan tåle vekten.

Red. anm. Roar

Førsteklasses fugleforing

Hei,
Vi er en gjeng med små fugleforskere. Vi er 46 førsteklasinger som har plassert matstasjoner rundt i skogen. Vi har lagt ut solsikkefrø og rognebær plukket forrige høst, og vi har hengt ut to fuglenek. Forrige mandag var vi på plass ved matstasjonene. Sola skinte, fuglene kvitret og spiste, og vi koste oss. Det var litt av et liv, og vi så kjøttmeiser og spettmeiser. I dag (7. februar) var vi på plass igjen med kikkert og fuglebok. Det var skyet vær, og bare én fugl var innom forplassen. Vi lurar på hvorfor fuglene ikke kommer når sola skinner? Fuglenekene er fortsatt fulle av korn. Hvorfor er det ingen fugler som spiser av dem?

Med vennlig hilsen
46 førsteklasinger
Ekholt skole, Rygge

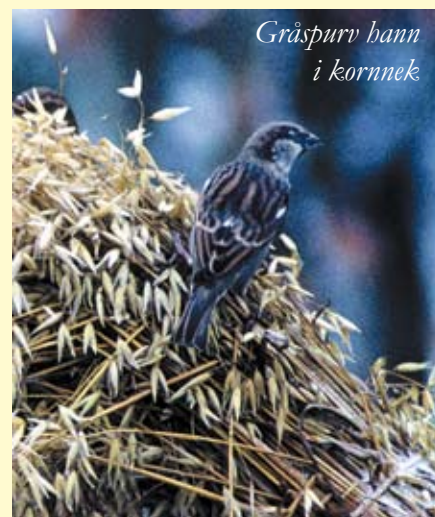
Det høres ut som om dere har det fint når dere er ute i skogen, og dere vil sikkert ha sett mye nytt siden dere sendte disse spørsmålene til Fuglevennen. At kornnekene kan bli hengende uspist er ikke uvanlig, spesielt hvis fuglene kan velge solsikkefrø. Dere nevner kjøttmeis og spettmeis, og disse fuglene er spesielt glade i solsikkefrø. Ingen av dem tar korn. Det er helst gulspurv og gråspurv som spiser korn fra nek, av og til også dompap. Hvis det finnes bedre mat enn korn å finne, kan også disse fuglene la være å spise av et kornnek.

Det er ikke typisk at fuglene bare besøk-er forplassen i fint vær – faktisk er det ofte omvendt. Hvis det er snø og nedbør, kan det være vanskelig for fuglene å finne mat ute i naturen, og da oppsøker de gjerne våre forplasser. Når dere så få fugler den aktuelle dagen, kan det skyldes mange ting.

Kanskje kan en spurvebank ha vært på besøk og jaktet etter småfugl like før dere kom. Da kan det gå litt tid før fuglene på ny tør å dukke opp.

Lykke til med vinterens fugleforing!

Red. Roar

Gråspurv hann
i kornnek

Gråtrost

Fra Magnus Eidissen (7 år) på Nesna har Fuglevennen fått denne tegningen av en gråtrost.

Underlige kråkefugler

Thom Tveita har sendt inn noen bilder av en underlig skjære, og lurert på om det dreier seg om en kryssning. I vår digitale tidsalder er det ikke alltid at bilder lar seg trykke, så vi har plukket fram et bilde av en ung kråke med samme fargeavvik. Thom Tveita skriver at skjæra han observerte 25. juli i år hadde: ”brunt nebb, brunt hode og var spraglete brun/beige/hvit bakover. Videre var fuglen hvit under brystet, og hadde vingespeil og stjert som en vanlig skjære.”

Slike fargeavvik er ikke uvanlige hos ungfugler av kråker og skjærer. Det skyldes at fuglene har for lite melanin, det fargestoffet som gir mørk fjærfarge. Sannsynligvis har fugleungene fått for lite eller for dårlig

næring under reirtiden. Slike fargeavvik ser en nesten aldri hos voksne fugler. Kanskje har ungfugler med disse manglene mindre sjanse til å vokse opp. Dersom de blir voksne, kan de få normal fjærfarge ved neste fjærskifte hvis de i mellomtiden kan finne nok næring.

Rollebytte

Som eier av katt med katteluke blir man etter hvert vant til å komme hjem og finne dagens fangst i gangen, både mus og fugler. En sensommerdag i fjor kom jeg som vanlig hjem fra jobb, og ble møtt i gangen av en kjælen og selskapssyk katt. Ikke noe uvanlig i det. På ganggolvet lå det noen få små, grå fjær. Ergerlig, men heller ikke uvanlig. Problemet var bare at jeg ikke fant resten av fuglen! Etter nærmest å ha støvsugd huset uten å finne verken død fugl eller flere fjær, konkluderte jeg med at katten enten hadde spist opp det stakkars fjærkreet eller tatt det med seg ut samme veien det kom inn. Jeg satte meg på stua med avisa, men fuglefangeren hoppet opp i stolen ved siden av meg og sovna. Stille i huset. Gjennom denne stillheten hørte jeg plutselig lyden av noen som spiste kattetørrfor på kjøkkenet... Katten reagerte ikke, den sov

like godt. Jeg listet meg stille bort til kjøkkendøra og kikket inn. Og der, midt i matfatet til katten, satt en liten gråspurv og åt tørrfor med god appetitt!

Jeg fikk tak i et kjøkkenhåndkle som jeg kastet over fugl og matskål, og bar hele bylten ut på plenen for å undersøke om jeg ble nødt til å avlive nok en skadet fugl. I det jeg fjernet håndkleet ristet spurven på seg, hoppet opp på gjerdet, fløy videre opp i trærne like ved og ble borte! Hvor i huset den hadde gjemt seg aner jeg ikke, men det var tydelig at den ikke hadde tenkt å gi seg uten kamp, og i hvert fall ikke på tom mage!

Elin, Hamar

*Min fugleside er siden hvor du kan fortelle om dine opplevelser, sende inn tegninger, bilder, kommentarer og annet. Send inn til *Fuglevennen*.*

Fuglevenn og flaggspett

Sigurd Jensen (7 år) fra Langhus har sendt flere tegninger til *Fuglevennen*. Vi tar med en glad fuglevenn (over) og den flotte flaggspetten (under).

naturo**g**f**ritid.no**

Ordretelefon 38 39 35 75

Vi har stort utvalg og gode tilbud på kikkerter og teleskop på våre nettsider www.kikkert.no

Syngende plysjfugler

Våre søte små fugler i plysj er naturtro og lett gjenkjennlige og synger som originalene når du klemmer på dem. Låten som brukes er "ekte" opptak fra naturen. Fuglene er ca 15cm.

Bestselger

Olympus 8x25 PC I

Kompaktkikkert som vi har hatt svært positiv erfaring med. Kr 995

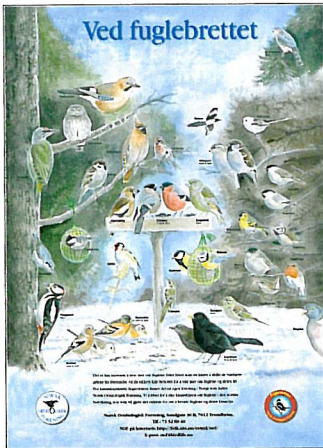
Nikon Sporter 8x36

Mellompris modell med multicoating og god optikk Tilbud kr 1790

I vår serie av finner du svarttrost, rødstrupe, kjøttmeis, bokfink, og dompap, samt flere nyheter!

Pris kr 79 pr. stk. 3 stk kr 200

Aktuelle bøker !

Fuglebrett og kasser du snekrer selv

Boka som forteller deg alt om hvordan du lager dine egne brett og kasser, med mål og tips. Kr 198

I naturbokhandelen vår har vi mer enn 3.000 naturbøker, ring eller se www.naturbokhandelen.no

Ved fuglebrettet er en NOF-plakat for norske forhold tegnet av T.Haugskott. De viser 32 typiske fuglebrettarter. Str. 70x50cm. Pris kr 65 pr. stk + frakt

naturo**g**f**ritid**

Natur og Fritid AS, Strandveien 2, 4563 Borhaug, post@naturogfretid.no, www.naturogfretid.no

Rimelig solsikkefrø, villfuglfrø, meiseboller og nøttepølser fra Norges største leverandør av dyrefôr

Se prisen!

Meiseboller

Store meiseboller,

kr 12,-

6 stk. små meiseboller,

kr 14,-

Nøttepølser

kr 11,-

Solsikkefrø

Solsikkefrø kan godt kombineres med Villfuglfrø og meiseboller. 25kg,

kr 219,-

8 kg, **kr 119,-**

Villfuglfrø

Øk mangfoldet på fuglebrettet! Villfuglfrø kan godt kombineres med Solsikkefrø og meiseboller. Inneholder: Peanøtter, hirse, bygg, hvete, havre, solsikke og milicorn. Norske råvarer.

1,7 kg, **kr 29,-**

Se også vår internettside: www.fk.no

butikken

Fuglevennen

www.fuglevennen.no

 **Agder
natur-
museum
og botaniske hage**

Fuglevennen er bladet for deg som er opptatt av fuglene i nærmiljøet. I *Fuglevennen* vil du få gode tips om fuglekasser, fugleføring, samt lese om spennende fakta både om fugler, pattedyr, insekter, planter og annet som du kan treffe på i naturen. Er det noe du lurer på om fugler kan du spørre redaksjonen i *Fuglevennen*.

Fuglevennen utgis av Norsk Ornitologisk Forening, i samarbeid med Agder Naturmuseum og Botanisk Hage, Høgskolen i Hedmark samt Nettverk for miljølære.

Fuglevennen kommer ut med to nummer i året, ett om våren og ett om høsten. Abonnement koster kr. 90,- pr. år. Alle spørsmål og henvendelser vedrørende abonnement, samt stoff til *Fuglevennen*, sendes til:

**Fuglevennen, Norsk Ornitologisk Forening,
Sandgata 30B, 7012 Trondheim**

telefon: 73 84 16 40 telefax: 73 84 16 41.
e-post: fuglevennen@birdlife.no

Redaksjonen i *Fuglevennen* består av:
Roar Solheim (Ansvarlig redaktør; Agder Naturmuseum og Botanisk Hage)
Trond Vidar Vedum (Høgskolen i Hedmark)
Magne Myklebust og Morten Ree (Norsk Ornitologisk Forening)

Samarbeidspartnere

Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Hedmark har nesten fire tusen studenter fordelt på fem studiesteder. Hedmark har en av landets største lærerutdanninger med et sterkt naturfagmiljø. Naturfag-fordypning, uteskole, natur- og gårdsbarnehager er noen av studiene ved lærerutdanningen. Studenter som velger naturfag-fordypninger får tilbud om studier og forskningsoppgaver på fuglelivet. Ved andre avdelinger ved høyskolen tilbys blant annet bioteknologi, miljøbioteknologi, miljøforvaltning og utmarksforvaltning.
– www.hihm.no

Agder Naturmuseum og Botanisk Hage

Agder naturmuseum er et naturhistorisk museum som ligger i Kristiansand. Museet arbeider med zoologi, botanikk og geologi, hovedsakelig fra Agder-regionen. Museet utgir årbok og rapporter, lager utstillinger, lager ekskursjoner i naturen og har egen skolepedagog med spesielle tilbud til barn og unge.
– www.museumsnett.no/naturmuseum

Nettverk for miljølære

Nettverket er et samarbeid mellom skoler, miljøvernforvaltningen, forskningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner — en møteplass hvor skolen både kan hente ut informasjon, og også selv levere egen informasjon som kan komme fellesskapet til nytte.
– www.miljolare.no

